Całość omawianej pracy zbiorowej jest logicznie i przejrzyście zredagowana. Poziom merytoryczny i językowy opracowań jest zróżnicowany – w zależności od kompetencji naukowych, metodycznych, doświadczenia pisarskiego oraz zaangażowania życiowego w realizację impulsów wypływających z osoby i dzieła bł. Edmunda Bojanowskiego. Recenzowana praca zbiorowa pod redakcją ks. Marka Tatara przedstawia bardzo ciekawy, oparty na solidnej analizie źródeł materiał historyczny, społeczny, patriotyczny, teologiczny, duchowy, pozwalający na zapoznanie się z osobą i dziełem jednego z najznakomitszych synów narodu polskiego – chrześcijanina, społecznika i zakonodawcy, którego Kościół wyniósł na ołtarze, aby nie tylko uczcić go, lecz także ukazać go jako źródło inspiracji, umocnienia i zachęty, jako swego rodzaju proroka nadchodzących przemian w pojmowaniu i organizacji życia duchowego, jako postać zachowującą aktualność także w obecnej rzeczywistości świata.

ks. Marek Jagodziński

Marek Jędraszewski (red.), *Quod iustum est et aequum. Scritti in onore del Cardinale Zenon Grocholewski per il cinquantesimo di sacerdozio*, Poznań 2013, ss. 614.

Przedmiotem niniejszej recenzji jest dzieło wyjątkowe, które powinno znaleźć szerokie grono zainteresowanych w Polsce i poza jej granicami. Choć, jak sugeruje tytuł, jest to przede wszystkim tzw. *Festschrift*, czyli praca zbiorowa dedykowana wybitnemu uczonemu, znawcy prawa kanonicznego i jednemu z najważniejszych ludzi w Watykanie, kardynałowi Zenonowi Grocholewskiemu z okazji pięćdziesiątej rocznicy święceń kapłańskich, to jednak książka ta jest czymś o wiele cenniejszym, co będę się starał wydobyć w niniejszej recenzji.

Już pierwszy kontakt z tym dziełem, wydanym staraniem Archidiecezji Poznańskiej, Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu oraz Stowarzyszenia im. Hipolita Cegielskiego robi na czytelniku duże wrażenie. Książka została wydana w formacie A4. Druk wykonano na kredowym papierze dobrej jakości. Do tekstu dołączono kolorowe fotografie Jubi-

lata z innymi ważnymi osobistościami. Twarda oprawa i stosowne etui zapewniają książce stabilność i długowieczność.

Na pierwszych trzydziestu stronach recenzowanej książki znajdują się listy gratulacyjne adresowane do Jubilata. Pierwszy z nich – w języku łacińskim i w polskim przekładzie (ss. 9-13) – wyszedł spod ręki papieża Franciszka. Głowa Kościoła Katolickiego nazywa w nim kardynała Zenona Grocholewskiego swoim Bratem, przywołuje jego wyjątkowe zasługi dla Kościoła powszechnego, składa mu życzenie i kieruje Apostolskie Błogosławieństwo z okazji jubileuszu pięćdziesiątej rocznicy święceń kapłańskich. W kolejnym piśmie swoje krótkie błogosławieństwo adresuje do Jubilata papież emeryt Benedykt XVI. W części wstępnej (ss. 17-20) znajdziemy dalej słowo arcybiskupa metropolity poznańskiego, obecnego przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski Stanisława Gądeckiego. W tym bardzo syntetycznym tekście, napisanym w języku włoskim, znajdziemy *curriculum vitae* Czcigodnego Jubilata, wskazujące główne etapy jego życiowej drogi, zarówno w obszarze godności kościelnych – kapłan, biskup, kardynał, jak i na polu naukowym – światowej renomy profesor prawa kanonicznego i urzędniczym – wieloletni pracownik Kurii Rzymskiej, który przeszedł wszystkie szczeble administracyjnej kariery i pełni obecnie funkcję Prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego. Kolejne listy z życzeniami i gratulacjami dla Jubilata zostały napisane przez kardynała Angelo Sodano, arcybiskupa metropolitę gnieźnieńskiego i prymasa polski Józefa Kowalczyka oraz nuncjusza apostolskiego w Polsce arcybiskupa Celestino Migliore. Na następnych stronach (ss. 26-27) znajdziemy bardzo ciepły list z życzeniami wystosowany do Jubilata przez 28 jego najbliższych współpracowników z Kongregacji Wychowania Katolickiego. W umieszczonej na końcu tej wstępnej części (ss. 29-31) „Tabula gratulatoria" podany został spis listów z życzeniami i gratulacjami, które Czcigodny Jubilat otrzymał z tej wyjątkowej okazji: 57 spośród nich pochodzi od dostojników kościelnych, kapłanów i sióstr zakonnych; 18 od reprezentantów instytucji naukowo-edukacyjnych wszystkich szczebli i 18 od przedstawicieli władz cywilnych.

Zasadniczy korpus recenzowanej książki – czyli właściwy *Festschrift* – składa się z trzech części. W pierwszej z nich („Studi intorno alla

vita del Cardinale", ss. 34-125) znajdziemy dwanaście bardzo osobistych tekstów, napisanych w językach włoskim, angielskim i francuskim, których autorzy odnoszą się do różnych aspektów życia oraz kościelnej i naukowej posługi kardynała Zenona Grocholewskiego. Na pierwszym miejscu umieszczona jest tu laudacja arcybiskupa łódzkiego Marka Jędraszewskiego, wygłoszona w 2004 r. z okazji nadania kardynałowi Z. Grocholewskiemu tytułu doktora *honoris causa* przez UAM w Poznaniu. Kolejne teksty w tej pierwszej części koncentrują się na różnych aspektach życia Dostojnego Jubilata. Zwrócę tu tylko uwagę na kilka z nich. Biskup senior Diecezji Kaliskiej, Stanisław Napierała, wprowadza czytelnika w klimat studiów w archidiecezjalnym seminarium w Poznaniu w czasie, gdy formację kapłańską – duchową i intelektualną – zdobywał tam Dostojny Jubilat (lata 1957-1963). Były to trudne lata komunistycznego totalitaryzmu i prześladowania Kościoła w Polsce przez władze państwowe. Biskup pomocniczy Archidiecezji Poznańskiej, Grzegorz Balcerek, w barwny sposób opowiada o pierwszych trzech latach (1963-1966) kapłańskiej posługi ks. Zenona Grocholewskiego jako wikariusza w parafii Chrystusa Odkupiciela w Poznaniu. Pan Marian Król, prezes Stowarzyszenia im. Hipolita Cegielskiego w Poznaniu ukazuje ważny rys osobowości Jubilata, prezentując go jako człowieka oddanego pracy organicznej. Spośród innych wspaniałych tekstów tej pierwszej części, których autorzy podkreślają niezwykłą osobowość kardynała Zenona Grocholewskiego oraz wielość jego dokonań na polu naukowym i administracyjnym, chciałbym przywołać jeszcze jeden. Jest to list Vincenta Hang-Sung Chiang, rektora katolickiego Uniwersytetu FU Jen w Tajwanie, który wyraża Dostojnemu Jubilatowi wdzięczność za okazaną pomoc i podkreśla jego zasługi dla stymulowania rozwoju katolickiej edukacji w całym świecie.

Druga część książki (ss. 126-289) obejmuje siedemnaście tekstów w językach włoskim, angielskim, hiszpańskim i niemieckim poświęconych różnym zagadnieniom z zakresu prawa kanonicznego. Ich autorami są wybitni specjaliści o światowym autorytecie (w tym sześciu Polaków). Podejmują oni m.in. takie tematy jak: Rota Rzymska (M. J. Arroba Conde), nierozerwalność małżeństwa (B. Nowakowski), proces unieważniania związku małżeńskiego (R. L. Burke), proces de-

sakralizacji kościoła parafialnego w celu przeznaczenia go do użytku świeckiego (F. Daneels), posługa kapłańska (W. Góralski), funkcjonowanie administracji kościelnej (J. Krukowski), administrowanie dóbr kościelnych (L. Świto), postępowanie administracyjne w prawie kościelnym z 1983 r. (H. Schwendenwein), kościelne prawo karne (K. Lüdicke), osobowość prawna uniwersytetów katolickich (G. Montini), nowe struktury hierarchiczne inkardynacji o charakterze personalnym (H. Stawniak). Artykuły te powinny zainteresować nie tylko specjalistów z zakresu prawa kanonicznego, lecz także zwykłych czytelników zainteresowanych tą problematyką.

Trzecia, najobszerniejsza część recenzowanej książki (ss. 290-599) zawiera 27 artykułów, dotyczących różnych aspektów edukacji, napisanych we wszystkich tzw. językach kongresowych. Zakres poruszanych tematów oraz uznane nazwiska autorów będących światowej klasy specjalistami daje gwarancję bardzo owocnej lektury. Nie sposób omówić tutaj wszystkich tych artkułów, dlatego też zwrócę uwagę jedynie na kilka z nich. Jako pierwszy został umieszczony programowy tekst pt. „Nouveaux temps, noveaux etudiants, nouveaux professeurs" autorstwa profesor Britt-Mari Barth z Instytutu Katolickiego w Paryżu, która dokonuje bardzo wnikliwej analizy współczesnej kultury zachodniej i próbuje na podstawie tej diagnozy znaleźć odpowiedź na pytanie o odpowiednie systemy edukacyjne. Przypominając starą rzymską zasadę „non scholae sed vitae discimus", twierdzi, że dzisiejsza cywilizacja domaga się większej aktywizacji uczniów i studentów w procesie kształcenia oraz większego zaangażowania bogactwa dostępnych narzędzi intelektualnych.

Kolejny bardzo inspirujący artykuł został napisany przez Sjura Bergena odpowiedzialnego w ramach Komisji Europejskiej za edukację na studiach wyższych oraz za nauczanie historii. W artykule zatytułowanym „Higher education for ethics and values: A shared responsability" przekonuje, że edukacja nie powinna ograniczać się do zdobywania przez studenta wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, lecz instytucjonalna polityka edukacyjna powinna być zorientowana na wartości etyczne, kształtujące jego tożsamość.

Godny szczególnego polecenia jest również artykuł Philippe'a Capelle'a Dumonda zatytułowany „Philosophie et théologie dans la formation

académique". Autor ukazuje w nim potrzebę badań interdyscyplinarnych, w których filozofia i teologia dialogować będą z innymi naukami. Niezbywalną użyteczność filozofii i teologii dostrzega Dumond zwłaszcza w trzech domenach: 1) badanie tradycji intelektualnych Zachodu, Wschodu i Afryki oraz ich wzajemnych interakcji historycznych; 2) wypracowanie dla tych trzech tradycji podstaw teoretycznych do uniwersalistycznego „odnowionego humanizmu"; 3) wytyczenie dróg nowej myśli metafizycznej, która promować będzie otwarcie na transcendencję, na tajemnicę, na Bożą rzeczywistość – w dialogu z nową fenomenologią i ze współczesną filozofią języka.

Licznych czytelników może zainteresować również artykuł Adelberta Denaux pt. „The Place of Theology in the University, Church and Society". Denaux przekonująco wykazuje, że teologia zajmowała i zajmuje bardzo ważne miejsce w życiu uniwersyteckim oraz w Kościele i w społeczeństwie. Co więcej, prognozuje on, że rola teologii we wszystkich trzech przestrzeniach będzie coraz ważniejsza, gdyż stoi ona niejako na skrzyżowaniu uniwersytetu, Kościoła i świata. W konkluzji tego znakomitego artykułu, Denaux kieruje bardzo znamienne przesłanie do teologów: „Każdy teolog musi stawiać czoła wielu napięciom: napięciom pomiędzy wiarą i rozumem, pomiędzy chrześcijaństwem i kulturą, wiernością temu, co akademickie i temu, co kościelne, episkopalnemu i teologicznemu magisterium, lokalnemu i powszechnemu Kościołowi itp. Jeśli ktoś nie potrafi żyć w tych napięciach, nie powinien zostawać teologiem. Bycie teologiem jest wspaniałym zawodem, powołaniem pełnym napięć" (s. 388).

Każdy z artykułów zamieszczonych w księdze pamiątkowej poświęconej kardynałowi Zenonowi Grocholewskiemu zasługuje na uwagę potencjalnego czytelnika. Mam nadzieję, że zaprezentowane tutaj próbki będą dla czytelników tej recenzji dobrą zachętą do podjęcia wysiłku osobistego spotkania z tą niezwykłą księga jubileuszową. Odzwierciedla ona bogactwo osobowości oraz wspaniałych dokonań wiernego Sługi Chrystusa, który nie zakopał powierzonych mu przez Boga talentów.

Janusz Kręcidło MS